

França i Ginebra (1939-1972)

Un exili llarg i difícil a França i Suïssa

«Sortia d'un d'aquests viatges au bout de la nuit durant els quals escriure sembla una ocupació espantosament frívola: la fugida de París, a peu, amb alguns espectacles al·lucinants: incendi d'Orleans, bombardeig del pot de Beaugency, amb carros plens de morts... Dos anys a Llimoges morint al dia, com dia aquell, dos anys a Bordeus, vivint-hi...»

Entrevista a Baltasar Porcel: «Mercè Rodoreda o la força lírica», *Serra d'Or* (març 1966)

A França, va viure a Tolosa i a París, però en entrar-hi els alemanys hagué de fugir a peu, i s'enfrontà així amb espectacles al·lucinants, assenyaladament amb l'incendi d'Orleans; el foc, de fet, serà un altre símbol de la seva producció, per assenyalar la destrucció -que arrossega la guerra -, però també la purificació que caracteritza aquesta primera matèria, unes matèries amb un relleu progressiu en la seva obra.

Posteriorment va viure a Llemotges i Bordeus d'una manera precària i, durant aquests anys, sense jardí i sense flors, escriu contes, bàsicament. I ja de retorn a París, a la segona meitat dels anys quaranta, conrea la poesia i pinta, seguint Klee i d'altres creadors innovadors.

Probablement llavors escriu una novel·la que no acaba, publicada pòstumament, *Isabel i Maria* (1991), que bascula entre dos escenaris que pugnen per imposar-se: una torre amb jardí del barri de Sant Gervasi, d'una banda, i les ciutats del seu desolat exili de l'altra. I serà el primer el que guanyarà la partida.

Tanmateix, no és fins la segona meitat dels anys cinquanta, instal·lada a Ginebra, una ciutat tranquil·la, voltada de vegetació -amb parcs immensos i pulcres -d'aigua -travessada per rius i presidida per un llac-, uns elements que l'atreuen poderosament com a creadora, que pot tornar a escriure i a publicar amb regularitat; de fet, ara té un apartament per a ella tota sola, perquè el seu company Joan Prat, més conegut pel seu pseudònim, Armand Obiols, treballa com a traductor a les Nacions Unides i més endavant marxarà a Viena per la seva feina.

Inicialment Rodoreda envia un recull de contes que ha anat escrivint al premi Víctor Català de 1957, que guanya, *Vint-i-dos contes* (1958). Però no l'acompanya la mateixa fortuna amb les novel·les que escriu; l'any 1959 presenta al premi Joanot Martorell *Una mica d'història* -que esdevindrà *Jardí vora el mar* (1967) -, sense obtenir-lo. Cal notar pel que fa a aquesta primera novel·la el que he apuntat inicialment, la voluntat de l'autora de recuperar l'espai que tant l'atreia i que havia perdut: el jardí, i de retop la seva infantesa; i és que Eugeni, un personatge de l'obra, pronuncia unes frases que també podria subscriure Mercè Rodoreda:

«Hi ha hagut moments que per una mica de jardí m'hauria venut l'ànima i les cames ¿Oï que no ho diria ningú? I després mirant-me va afegir: - Només es viu fins als dotze anys. I a mi em sembla que no he crescut».

Tanmateix, i malgrat la seva voluntat de treballar i d'imposar-se, el mateix fracàs s'esdevé amb les dues novel·les següents, enviades al premi Sant Jordi de 1960 i 1961, respectivament, *Colometa*, coneguda mundialment amb el títol posterior, *La plaça del Diamant*, i *La mort i la primavera*, una obra inacabada que sortirà el 1993, després de la seva mort. Tanmateix, l'èxit de crítica i de venda de *La plaça del Diamant* (1962), considerada poc després de la seva edició la novel·la més important de la postguerra, va impulsar la represa de la seva carrera literària, com ho demostren les següents obres, reculls de contes i novel·les, dos gèneres que, cosa no gaire freqüent, Rodoreda demostra dominar amb una mateixa perícia. Amb *El carrer de les Camèlies* (1966) -un títol on surten aquestes flors que la fascinen -, va guanyar els premis refusats a *La plaça del Diamant* (Sant Jordi, el de la Crítica...) i l'obra n'és, formalment, una continuació: escriptura parlada, protagonisme femení, el record com a motor de la història, seguint Proust i Woolf, autors que van marcar profundament Mercè Rodoreda. Ara bé, la seva protagonista, Cecília Ce, és en tot oposada a la Colometa, la dona

compromesa amb la família i el país, per a la qual la guerra representa una desfeta personal i social, que la catapulta a la marginació i a la soledat. Diversament, Cecília Ce és una nena trobada al peu d'un reixat del carrer de les Camèlies i el dia que això s'esdevé es produeix un significatiu prodigi: floreix un cactus mig mort i el fet es repeteix cada any, ritualment. Però, personatge marginat, fugirà de la casa amb jardí i haurà de viure una existència particularment difícil en la Barcelona desolada de la postguerra, on pesa la mort i la repressió. I és que *El carrer de les Camèlies*, com *La Plaça del Diamant*, és una mena de novel·la iniciàtica, que s'expressa a través d'un viatge ben diferent però igualment *au bout de la nuit* - si comparem la vida a un viatge -, al final del qual, després del patiment, del dolor i de vorejar la mort, ambdues protagonistes assoliran la maduresa però hi deixaran la seva joventut, perduda per sempre més, com si es tractés d'una pell ara inservible. I l'alliberament dels personatges anirà lligada als espais verds: parcs imprecisos i un simbòlic arbre invertit a *La plaça del Diamant*, els til·lers de la Rambla Catalunya i la torre amb jardí a *El carrer de les Camèlies*; la felicitat proustianament anirà lligada, a més, al gust de la til·la que és, justament com en el cas de la cèlebre magdalena, la recuperació de la infantesa. L'arbre esdevé un element recurrent i positiu, envoltat de categoria i símbol d'eternitat.

Després d'aquestes novel·les cabdals, sobretot de *La plaça del Diamant*, traduïda a les més remotes llengües, Rodoreda va publicar un recull de gran qualitat, *La meva Cristina i altres contes* (1967), amb contes que figuren en antologies mundials del gènere i on es palesa el relleu de la vegetació i de l'aigua; i, un tema, el de la metamorfosi, lligat de vegades al regne vegetal. Posteriorment publica una ambiciosa novel·la, *Mirall trencat* (1974), escrita al llarg de molts anys i que va poder acabar a Romanyà de la Selva, justament, on van transcórrer els darrers anys de la seva vida.